

II. Moduł:

Obszary monitorowania realizacji podstawy programowej

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Monitorowanie realizacji treści podstawy programowej

- **Na II etapie edukacyjnym**, obejmującym klasy IV-VI szkoły podstawowej, realizowane są następujące przedmioty: język polski, język obcy nowożytny, muzyka, plastyka, historia i społeczeństwo, przyroda, matematyka, zajęcia komputerowe, zajęcia techniczne, wychowanie fizyczne, wychowanie do życia w rodzinie, etyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej, język regionalny – język kaszubski
- **III etap edukacyjny realizowany jest w gimnazjum, zaś IV etap edukacyjny** – w szkole ponadgimnazjalnej. O istocie podstawy programowej dla III i IV etapu kształcenia stanowi jedność programowa gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej; kształcenie ogólne obejmuje gimnazjum i klasę pierwszą każdego typu szkoły ponadgimnazjalnej (3+1), czyli 4 lata.

- Istotę podstawy programowej stanowią przedmiotowe cele kształcenia, sformułowane w postaci **wymagań ogólnych** oraz treści nauczania, czyli **wymagania szczegółowe**. Wszystkie wymagania szczegółowe są wewnętrznie uporządkowane i umożliwiają realizację wymagań ogólnych w zakresie określonego przedmiotu, edukacji.
- Wszystkie treści nauczania wskazane są w postaci efektów, czyli umiejętności, które powinien opanować uczeń, aby udało mu się osiągnąć założone cele ogólne, a tym samym być przygotowanym do kontynuowania nauki na kolejnym etapie edukacyjnym.

Przykład wymagań ogólnych j. polski

- Dla szkoły podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej stanowią one triadę: *Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji, Analiza i interpretacja tekstów kultury, Tworzenie wypowiedzi*
- Każdemu z tych wymagań przyporządkowane są cele szczegółowe, służące osiągnięciu założonych celów ogólnych. Dla szkoły podstawowej w zapisach podstawy programowej wskazano 50 umiejętności, dla gimnazjum – 61, natomiast dla IV etapu edukacyjnego – 44 umiejętności w zakresie podstawowym oraz 37 umiejętności w zakresie rozszerzonym.
- Niezwykle istotne jest, by każdy nauczyciel znał zapisy podstawy programowej w stopniu umożliwiającym mu dostrzeżenie zależności między wymaganiami szczegółowymi i ogólnymi kolejnych etapów edukacyjnych.

Przedmiotowe planowanie pracy dydaktycznej a monitorowanie realizacji podstawy programowej

Warunki do spełnienia:

1. Dobra znajomość podstawy programowej (całej),
2. Trafny wybór programu nauczania; Tu rozpoczyna się odpowiedzialność za właściwą realizację podstawy: nauczyciela danego przedmiotu – za wybór programu, zespołu przedmiotowego – za wydanie opinii na temat programu oraz dyrektora szkoły – za dopuszczenie programu do użytku szkolnego.

3. **Planowanie pracy.** Na II, III i IV etapie edukacyjnym odbywa się ono zwykle w cyklu rocznym. Bez względu na to, czy planujemy pracę, tworząc plan wynikowy, czy też rozkład materiału, istotne jest, aby znalazły się w tych dokumentach **adnotacje odwołujące się do podstawy programowej** np. jako numery kolejnych wymagań szczegółowych bądź wypisy z podstawy programowej.
4. **Świadomość liczby godzin przewidzianych na realizację swojego przedmiotu** zarówno w cyklu kształcenia, jak i w roku szkolnym.

Szkolny zestaw programów nauczania jako spójna koncepcja programowa

- **Szkolny zestaw programów nauczania powinien być spójną koncepcją programową szkoły wypracowaną w ramach współpracy nauczycieli.**

Idealny szkolny zestaw programów nauczania może przypominać sześcienną kostkę składającą się z programów nauczania poszczególnych przedmiotów. Przedmioty stanowią elementy spójnej konstrukcji. **Każdy z przedmiotów jest postrzegany w 3 wymiarach:**

- treści nauczania charakterystycznej dla danego przedmiotu,
- umiejętności ponadprzedmiotowych i zadań szkoły wynikających ze wstępu do podstawy programowej,
- postaw sprzyjających rozwojowi uczniów.

Jaki jest cel zamieszczania dodatkowych informacji w planie pracy dydaktycznej?

Ten sposób sygnalizowania realizacji treści zawartych w podstawie nie tylko ułatwia pracę nauczycielowi danego przedmiotu, lecz także umożliwia dyrektorowi **monitorowanie wdrażania podstawy programowej już na etapie planowania pracy**. Z punktu widzenia dyrektora szkoły szczególnie istotne jest to w sytuacji, gdy nauczyciel nie zdołał zrealizować zaplanowanych treści w danym roku szkolnym. Dyrektor ma możliwość sprawdzenia, czy nauczyciel uwzględnił je w kolejnym roku szkolnym.

Gotowe propozycje wydawnictw są doskonałym wsparciem dla działań pedagogicznych nauczycieli, ale zawierajmy w nich nasze autorskie uwagi, notatki, refleksje(**samodzielne planowanie pracy**).

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Cechy dobrego planu:

- celowy
- wykonalny
- spójny wewnętrznie
- operatywny
- elastyczny
- optymalnie uszczegółowiony

Monitorowanie realizacji głównych zadań szkoły

- Każde zadanie wskazane we wprowadzeniu do podstawy programowej zobowiązuje wszystkich nauczycieli, bez względu na specjalność, do jego realizacji.
- Wśród najistotniejszych zadań wskazanych w części wstępnej podstawy programowej wymienione są te, które dotyczą:

- kształcenia kompetencji kluczowych,
- kształcenia szacunku dla języka ojczystego jako dziedzictwa kultury narodowej,
- wykorzystywania technologii komputerowej i Internetu oraz przygotowania uczniów do życia w społeczeństwie informatycznym,
- ścisłej współpracy z biblioteką szkolną,
- realizacji edukacji czytelniczej i medialnej,
- kształcenia świadomości prozdrowotnej,
- kształcenia u uczniów postaw sprzyjających ich rozwojowi indywidualnemu i społecznemu,
- wzmacnianiu rangi nauczania języków obcych,
- indywidualizacji pracy z uczniem zdolnym oraz uczniem mającym trudności w nauce.

- Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych określa ponadprzedmiotowe umiejętności kluczowe.
- Kompetencje kluczowe cechuje **transfer dodatni**, polegający na tym, że raz nabyta kompetencja jest przenoszona na nowe sytuacje i sfery życia jednostki. **Dzięki kompetencjom kluczowym jednostka osiąga zdolność optymalnego rozwoju osobowego, zawodowego i społecznego. Nabyte kompetencje i umiejętność ich konfigurowania i integrowania w nowych sytuacjach zadaniowych i życiowych przyczyniają się do powstawania kreatywnych i innowacyjnych zachowań człowieka.**

Co trzeba wiedzieć o kształceniu umiejętności kluczowych?

- Kształcenie umiejętności kluczowych wymaga na poziomie każdej szkoły szukania odpowiedzi na pytanie: **„w jaki sposób w konkretnej szkole kształcone są poszczególne umiejętności ponadprzedmiotowe?”**.
- Jakimi metodami, na jakich przedmiotach, w jakich sytuacjach **kształcone są umiejętności ponadprzedmiotowe?**
- Czy oferta programowa szkoły zapewni kształcenie wszystkich umiejętności wymienionych we wstępie do podstawy programowej?
- Czy działania zaplanowane przez nauczycieli w kształceniu różnych przedmiotów wyczerpują katalog efektów oczekiwanych od absolwenta szkoły?

I i II etap edukacyjny	III i IV etap edukacyjny
Czytanie	Czytanie
Myślenie matematyczne	Myślenie matematyczne
Myślenie naukowe	Myślenie naukowe
Umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym	Umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym
Umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi	Umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi
	Umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji
Umiejętność uczenia się	Umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się
Umiejętność pracy zespołowej	Umiejętność pracy zespołowej

Monitorowanie efektów realizacji podstawy programowej

- Refleksje nad ocenianiem w kontekście monitorowania wdrażania podstawy programowej
- Ocenianie szkolne zdefiniowane jest jako **czynność ustalania i wartościowania wyników uczenia się ucznia oraz umiejętnego komunikowania tych wyników**
- Ocena szkolna to według Niemierki informacja o wyniku uczenia się wraz z podawanym uczniowi komentarzem
- Po co oceniamy? **Celem oceniania jest diagnoza** polegająca na określeniu indywidualnych potrzeb i przyczyn trudności każdego ucznia.
- **Z punktu widzenia realizacji wymagań podstawy programowej, ocenianie jest ważnym elementem ewaluacji jej realizacji.**

Monitorowanie oceniania odbywać się może na 2 przenikających się płaszczyznach, dla których wspólną częścią są wymagania podstawy programowej; mówimy o:

- **monitorowaniu sposobu oceniania**
- **monitorowaniu adekwatności oceniania w kontekście wymagań podstawy programowej**

Ocenianie jest sposobem **jakościowego monitorowania** realizacji podstawy programowej.

- Warto tu wymienić: **Ocenianie kształtujące**, nazywane także „ocenianiem pomagającym się uczyć”, jest w wielu krajach uważane za jeden z najbardziej obiecujących elementów reformowania oświaty.
- 10 zasad oceniania kształtującego-omówiono w materiałach dla uczestników

Trafność diagnozy edukacyjnej a monitorowanie realizacji podstawy programowej

- Diagnoza wstępna, etapowa i końcowa procesu kształcenia określonych umiejętności to nic innego jak monitorowanie efektów realizacji podstawy programowej.

Monitorowanie realizacji podstawy programowej a egzaminy zewnętrzne

- Z punktu widzenia efektów realizacji podstawy programowej bardzo ważną rzeczą jest, by przyrzeć się wynikom egzaminów zewnętrznych z dłuższej perspektywy.
- Mówiąc o monitorowaniu wyników egzaminów zewnętrznych, nie wolno zapominać o tym, że wyniki te nie powinny być postrzegane jedynie przez pryzmat wyników „surowych” czy skalę staninową. **Ważnym wskaźnikiem oceny wyników egzaminów i efektywności pracy szkoły jest edukacyjna wartość dodana (EWD).**

Monitorowanie efektów wychowania

- **Monitorowanie efektów realizacji podstawy programowej to nie tylko monitorowanie efektów kształcenia, lecz także – wychowania.**
- Wartości, które powinny być wykształcone i utrwalone w postawach uczniów wynikają z głównych zadań szkoły.
- **Za kształcenie określonych postaw odpowiedzialni są wszyscy nauczyciele.**

Gdzie i jakie wartości kształcić?

- **Uczciwość, wiarygodność, szacunek dla innych ludzi, kultura osobista-j. polski, etyka, filozofia, wdż**
- **Wartości sprzyjające przygotowaniu ucznia do dorosłego życia w społeczeństwie obywatelskim-historia, HiS, vos, podstawy przedsiębiorczości, ekonomia w praktyce, etyka, filozofia, wdż**
- **Gotowość do uczestnictwa w kulturze-głównie muzyka, plastyka, zajęcia artystyczne, wiedza o kulturze, język łaciński i kultura antyczna, historia muzyki, historia sztuki**
- **Ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość oraz gotowość do podejmowania inicjatyw- przedmioty edukacji przyrodniczej i edukacji matematyczno-technicznej**

- **Umiejętność pracy zespołowej,**
- **Kształcenie poczucia własnej wartości**
- **Zapobieganie wszelkim przejawom dyskryminacji i kształcenie bardzo szeroko rozumianego pojęcia tolerancji- j. polski, historia oraz języki obce**

Za kształcenie powyższych umiejętności odpowiadają wszyscy nauczyciele.

Jak monitorować efekty działań wychowawczych?-refleksja pedagogiczna nauczyciela związana z kształtowaniem postaw uczniów

Monitorowanie gospodarowania czasem edukacyjnym

To przede wszystkim monitorowanie realizacji ramowych planów nauczania i należy tu pamiętać o:

- pojęcie minimalnego wymiaru godzin przeznaczonych na realizację obowiązkowych zajęć edukacyjnych, rozumiane jako minimalna liczba godzin, która musi być przeznaczona na realizację treści szczegółowych z danego przedmiotu, określonych w podstawie programowej w trzyletnim cyklu kształcenia.

- Za realizację minimalnego wymiaru godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych z danego przedmiotu odpowiedzialny jest nauczyciel, natomiast za łączną sumę godzin w cyklu kształcenia ze wszystkich przedmiotów -dyrektor szkoły. Realizację podstawy programowej zaplanowano na 32 lub 30 tygodni nauki, zwykle każdy rok szkolny obejmuje 35-36 tygodni po odjęciu okresów feryjnych. Istnieje więc blisko miesięczna rezerwa czasowa.
- Szczególną wagę należy przywiązać do konstrukcji szkolnego kalendarza, zwracając uwagę na równomierny rozkład dni wolnych od zajęć dydaktycznych w poszczególne dni tygodnia. bywa on zaburzony również przez kalendarz imprez i uroczystości
- Warunkiem pełnej realizacji ramowych planów nauczania jest prawidłowe planowanie zastępstw w związku z nieobecnością nauczyciela.

Monitorowanie zalecanych warunków i sposobów realizacji podstawy programowej.

dotyczy przede wszystkim monitorowania sposobu wykorzystania czasu edukacyjnego !!

O czym więc mówią zalecane warunki i sposoby realizacji?

- Każda edukacja ma odrębne metody badawcze i różny aparat pojęciowy. W praktyce edukacyjnej zróżnicowanie to wyrażać się będzie w rozwiązaniach szczegółowych dotyczących preferowanych metod nauczania, wykorzystywanych pomocy, miejsca realizacji zajęć oraz oczekiwanych aktywności ucznia.
- Punktem odniesienia dla nauczyciela może być też „Komentarz” do podstawy programowej opublikowanej w postaci odrębnych tomów nr 1-8 przez MEN

Podstawowe wskazania wynikające z zalecanych warunków

- Występują treści realizowane wieloprzedmiotowo (np. edukacja zdrowotna, posługiwanie się technologią informacyjną, edukacja regionalna).
- Podkreślenie roli pracy z uczniem metodą projektów. Obok metod typowo przyrodniczych jest ona zalecana jako kluczowa metoda pracy z uczniem na zajęciach chemii, szczególnie w szkole ponadgimnazjalnej, wiedzy o społeczeństwie (na III etapie edukacyjnym około 20% treści nauczania , a na IV etapie edukacyjnym – nie mniej niż 10%), na zajęciach przedmiotu uzupełniającego przyroda (IV etap edukacyjny) oraz w nauczaniu części przedmiotów z zakresu edukacji artystycznej i kulturalnej.
- Aktywizujące metody pracy.

Edukacja przyrodnicza

- Dominującym wskazaniem dotyczącym realizacji wszystkich przedmiotów wchodzących w zakres edukacji przyrodniczej jest model oświeceniowy – doświadczenie jako źródło poznania i sposób dochodzenia do wiedzy.
- Szkoła powinna zapewnić warunki do bezpiecznego prowadzenia zajęć badawczych i terenowych, obserwacji i doświadczeń i eksperymentów.
- Podczas prowadzenia zajęć proponuje się wykorzystywanie przedmiotów codziennego użytku oraz produktów stosowanych w gospodarstwie domowym
- Taka organizacja pracy ucznia, aby podejmował on działania praktyczne.
- Zapisano odniesienia do regionu zamieszkania ucznia

- Występują „Zalecane doświadczenia, obserwacje i wycieczki” oraz powiązane z nimi osiągnięcia ucznia.
- Należy wykonywać jak najwięcej doświadczeń i pomiarów
- Należy ilustrować omawiane zagadnienia realnymi przykładami (w postaci np. opisu, filmu, pokazu, demonstracji)
- Wspólnym problemem dla większości przedmiotów edukacji przyrodniczej jest rola i miejsce zajęć terenowych w procesie nauczania.
- Podkreśla się też kształcenie dostrzegania holistycznego charakteru nauk przyrodniczych
- Problem wykorzystywania przedmiotów codziennego użytku do przeprowadzania doświadczeń w nauczaniu przyrodniczym wymaga pochylenia się nad nim w trakcie monitorowania z racji zbyt rzadkiego występowania w praktyce szkolnej.

Ze względu na specyfikę przedmiotów przyrodniczych monitorować należy m.in.:

- Zapewnienie przez szkołę w nauczaniu przedmiotów przyrodniczych udziału ucznia w doświadczeniach i eksperymentach, obserwacjach i zajęciach terenowych oraz w wycieczkach przedmiotowych.
- Wpływ wyposażenia szkoły na realizację podstawy programowej z zakresu edukacji przyrodniczej.
- Metody pracy z uczniem na zajęciach z przedmiotów przyrodniczych.
- Zaopatrzenie szkoły w wyposażenie i pomoce niezbędne z punktu widzenia realizacji podstawy programowej z przedmiotów przyrodniczych.

Edukacja historyczna i obywatelska(HiS II i IV etap, WOS)

Zalecane warunki przedmiotu historii i społeczeństwa na II etapie eduk. wskazują że uczniowie powinni:

- mieć dostęp do różnych źródeł informacji i różnych punktów widzenia,
- brać udział w dyskusjach na forum klasy i szkoły,
- mieć realny wpływ na wybrane obszary życia szkoły, m.in. w ramach samorządu uczniowskiego,
- budować swoje poczucie wartości i sprawstwa w życiu społecznym
- w nauczaniu HiS oraz WOS podkreślone jest kształtowanie następujących postaw uczniów: zaangażowania w działania obywatelskie, wrażliwości społecznej, odpowiedzialności, poczucia więzi i tolerancji.

- Wskazuje to na szczególną rolę pozaprzedmiotowego, aktywnego udziału ucznia w życiu szkoły (szczególnie w samorządzie uczniowskim), pożądane wykorzystanie przez nauczyciela aktywizujących metod nauczania oraz kształcenie kompetencji obywatelskich kontynuowanych w nauczaniu wiedzy o społeczeństwie na kolejnych etapach edukacyjnych.
- Z zalecanych warunków HiS II i IV etap wynika kluczowe miejsce edukacji regionalnej w nauczaniu przedmiotu oraz metody projektu dla IV etapu.
- W nauczaniu WOS uczeń: włącza się w konkretne działania, bierze udział w konkretnych akcjach społecznych i działaniach obywatelskich, projektuje i podejmuje działania (np. w ramach wolontariatu), w miarę swoich możliwości nawiązuje kontakty z instytucjami.

Ze względu na specyfikę HiS II i IV etap oraz WOS monitorować należy:

- Metody pracy z uczniem na zajęciach przedmiotowych z zakresu edukacji historycznej i obywatelskiej (szczególnie wykorzystanie metod aktywizujących i metody projektu).
- Zapewnienie przez szkołę w nauczaniu wiedzy o społeczeństwie kształcenia kompetencji obywatelskich ucznia poprzez planowanie i podejmowanie rzeczywistych działań.
- Planowanie treści i zadań z zakresu edukacji regionalnej w nauczaniu przedmiotów historia oraz historia i społeczeństwo.

Edukacja artystyczna i kulturalna

Zalecane warunki przedmiotów plastyka i muzyka dla II i III etapu edukacyjnego mają wspólne cechy:

- Określone jest pożądane wyposażenie szkoły
- Uczniowie powinni mieć zapewniony kontakt z „żywą” muzyką i sztukami plastycznymi w szkole i poza szkołą
- Szkoła powinna stworzyć warunki do publicznej prezentacji twórczości, prac i wytworów uczniów.
- Nauczyciel powinien uwzględniać możliwości uczniów i dostosować do nich wymagania edukacyjne.

Zbliżony charakter, co do zalecanych warunków, ma przedmiot uzupełniający zajęcia artystyczne realizowany na III i IV etapie edukacyjnym.

Ze względu na specyfikę edukacji artystycznej i kulturalnej monitorować należy:

- Wpływ wyposażenia szkoły na realizację podstawy programowej z zakresu edukacji artystycznej i kulturalnej.
- Zapewnienie przez szkołę realizacji wymaganych aktywności uczniów (np. udział w wystawach, koncertach, realizacja projektów własnych).
- Zapewnienie przez szkołę kontaktu ucznia ze sztuką lub muzyką.

Wychowanie fizyczne

- Dla wszystkich etapów edukacyjnych zaleca się:
- Rozwijanie własnej oferty programowej przez szkołę (dotyczącej też zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych związanych z realizacją 2 godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego.)
- Odwoływanie się w trakcie realizacji zajęć do wiedzy uzyskanej w nauce innych przedmiotów i dotyczącej biologii człowieka, zapobiegania chorobom oraz umiejętności psychospołecznych.
- Zapewnienie przez szkołę warunków realizacji wymagań szczegółowych określonych w podstawie programowej poprzez: sala gimnastyczna lub miejsce zastępcze oraz sprzęt.
- Realizacja edukacji zdrowotnej w ramach zajęć wychowania fizycznego oraz przyrody.

Ze względu na specyfikę wychowania fizycznego monitorować należy

- Formy realizacji 2 godzin obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego (rozstrzygać to powinna opracowana dla konkretnej szkoły procedura uwzględniająca jej uwarunkowania).
- Zapewnienie przez szkołę urządzeń i sprzętu sportowego niezbędnych do zdobycia przez uczniów umiejętności i wiadomości oraz rozwinięcia sprawności określonych w podstawie programowej.

Jakie metody badawcze zastosujemy do monitorowania zalecanych warunków i sposobu realizacji podstawy programowej (niezależnie od rodzaju edukacji)?

- **Wywiad** przeprowadzony wśród uczestników procesu monitorowania (np. nauczycieli, uczniów lub dyrektora szkoły).
- **Obserwacje** o różnym charakterze, np. przegląd szkoły, obserwacja zajęć, hospitacja (w tym diagnozująca).
- **Kwestionariusze ankiet** (różnego rodzaju arkusze monitorowania).
- **Analiza dokumentów** (m.in. dokumentacji szkolnej).

